

MERENEITSID, NOORAD

63. Enam kui ühestki muust olevusest meres kõneldakse mere naisist ja neidest, — need on mereema ja ta tütreid, mereneitsid, maarjaneitsid jne., nagu nende nimed registreeritud juba eelpool (vt. § 59); lisaks tuleb juurde isegi veel eriline termin mereneitsi jaoks, nor(a), millisest sõnast alamal üksikasjalikumalt (vt. § 64). Kuid esinegu mereneitsid mistahtesugu nimede all ja seginegugi nad küll sageli muu mererahvaga üldse (vt. § 61), eriti kalasavaliste vaarao lastega (ligemalt vt. § 68), — ometi neil on niipalju erilisi piirjooni ja sisu, et nad moodustavad veehaldjate peres tähtsa alarühma, mida tuleb käsitleda omaette eraldi.

Mereneitsite välimust, olemust ja esinemist kirjeldetakse kogu liivi rannikul võrdlemisi üsna värvikalt ja palju. — Sääl Däviin-järve ääres (L) neid ikka nähtud, selliseid ilusaid neitseid; sinisest kalevist riided olnud neil seljas ja männijuurtest pununud sukavakad käes; nad kudand sukka, käind mööda vett ja piki randa ning karjatand siniseid lehmi; keegi inimene küsind, kes nad on õieti, sellised kollakad; üks neitsi vastand, kas inimesed siis ei teadvat, et nad on maarjaneitsid ja elavad siinsamas vees; kuid pärast seda neid pole enam nähtud (L 63 = S. 32 + 38 E). üldse mereneitseid nähakse väga harva; ainult mõni kord aastas noorad tõusevad veepinnale (Sr). Harilikuimalt neid nähakse ikka kas sinilehmi karjatamas (sellest ligemalt vt. § 66) või veepinnal istumas (Pr), hõljumas (Kl) ehk “tantsimas” laineil (L); mõnikord nad tulevad jõgedest kaldalegi tantsima (Sr). Tihti nähakse neid ennast pesemas (Sr, Kr, Pr, V; vt. alamal), suplemas (Kr, Pr) või lihtsalt “mänglemas” vee pääl (Sr). Kui need noorad pesevad ennast, siis vesi ümber aina keeb otsekui vaht (Pr); mõnikord nad kõnelnudki paar sõna (Sr). Nagu mererahva nägemine üldse (vt. § 61), nii ka mereneitsite nägemine ei ennusta hääd: see tähendab halba ilma ja tormi (L, Kr 282, Pr, Kl); kui noorad suplevad, siis ikka mõni inimene upub (Pr). Keegi Riia naine jutustand, kuis enne suurt Ilmasõda need noorad ehk maarjaneitsid nutnud koledasti ja tantsind Väina-jões õiti, olnud selgesti kuulda, — eks nad siis seda häda ja viletsust ennustandki (L).

Inimeste vastu mereneitsid ehk noorad on hoopis arad ja põgenevad nende eest rutuga vette; kui paadiga sõutakse vähegi neile ligemale, siis nad kaovad kohe vee alla (Pr). Kord tulnud merest välja ilus neitsi kollaste juustega — merenoorik; inimesed näind, kuis ta tulnud pesema ennast; ta elab meres, kardab inimesi, ei tule pinnale; kui inimesed lähevad ära, siis ta tõuseb veepinnale; seekord ta pole laulnud, ainult käed teind laiali, kilgand ja kadund jälle (Sr 23 = S. 26). Jutustaja eland Ilmasõja aegu pagulasena Luuga-jõe ingerlaste seas ja kuulnud neilt, kuis naine sillal kammind oma juukseid; niipea aga kui tulnud inimene, kohe see naisterahvas hüpand vette (*Sn). Kord supelnud meres keskpäeval imeilusad neitsid, nii valged, nii valged, et sellist valget inimest pole olemaski; nende riided olnud kõigil rannal; naine, kes neid näind, mõtelnud minna lähemale vaatama, kes need saksad on, kuid neitsid tormand kohe merest välja, võtnud igaüks oma riided ja kadund vette; naine ehmund ja karjahtelnud, et inimesed upuvad merre, kuid muud inimesed seletand

siis naisele, et ta ei tea midagi — need olevat mereneitsid (Pr 80 = S. 26). Teinekord üks mees läind Kuolka-külla “sakstetöole”, s.t. teole; piki randa minnes ta näind teel Tämšt-talu (Kl) kohal, kus nähtud alatasa igasugu kummitusi, kuis meres supelnud ja pesnud ennast neli inimest; niipea kui mees jõudnud vähe ligemale, kohe need tormand merest välja riietuma, aga ah! millised imeilusad riided neil olnud — ühel kollased, ühel punased, ühel hoopis valged — ja kuis need riided särand ning hiiland helkiva päikese käes! mehe liginedes nad kõik hüband merre; mees jäänd ootama ja vaatama, kas nad tõusevad veel veepinnale, kuid pole tõusnud; mees otsind läbi selle koha, pole ent leidnud säältkki midagi; siis ta hirmund nagu ära ja hakand kiiresti edasi sammuma; pärast küll vanad inimesed arutelnud, see olnud vast hoopis raha ilmutus, astunuks mees rutem ligi, võib-olla ta saanuks raha endale, kes teab (Pr 250 = S. 26+ 215).

Eriti kriipsutetakse alla alatasa mereneitsite imelist ilu (L 23, Ii 68, Sr 23, Sr 55, Kr 69, Kr 292, Pr 80 — vt. veel § 65). Noorad on kalasava ja inimkehaga (vt. § 68), sellise pikliku kitsa näoga ja ihu poolest kollakamad kui maised inimesed (Kr 126), mille vastu seletetakse teiselt poolt, mereneitsite nahk olevat just haruldaselt valge, valgem kui ühelgi inimesel (Pr). Neil on kolepikad ilusad kollased juuksed ja sinised silmad (Kr 69); mõnikord nende juuksed on ka pruunid (Pr), kuid enamasti ikka kollased (Sr 23, Kr 126, Pr), imeilusad, pikad ja käharad (Pr).

Kummaliselt võluv on mereneitsite laul (L 23, Ii, Kr 69, Kr 292): noorad laulavad vahest öiti merel nii imeilusasti, et kuulatelevad mehed hüppavad neile vette järgi ja upuvad (Pr). Meeste uputumisele meelitamine näib olevatki mereneitsite erialaks: noorad petavad poisse vee alla, uputavad inimesi ja on sellepärast halvad vaimud (Uu, Sr). Mereneitsid ootavad aina mõne mehe uppumist; nad laulavad koos, tõusevad vee pääle jões (Väina-jões), on võluvalt ilusad ja meelitavad poisse jõkke hüppama, — siis nad saavad poisid endale mees-teks; iga uppunu nad viivad oma hulka, oma tuppä; ning neil olevat üsna halb elada, kuni nad on abiellumata, sest nad otse pidavat tulema veepinnale valvama omale meest; kui nad abielluvad, siis valvata pole enam vaja (Kr < Pr). Juba eelpool esiteti lugu mehest, kes näind ümber laeva ujuvaid ja laulvaid neide, sirutand käe nende päästmiseks ja veetud ise merre (Kr 292 < Pr - vt § 61); järgnegu siin veel muid uputamislugusid.

POISS SUUDLEB MAARJANEITSIT ENNE PÄIKESE TÕUSU

(S. 32 + 38 E)

Üks maarjaneitsi karjatand rannal siniseid lehmi ja laulnud ise väga ilusasti. See olnud just enne päikese tõusu. Üks poiss. läind piki randa ja kuulnud imeilusat laulu. Ta läind ligemale ja näind väga ilusa neitsi, tahtnud haarata teda kätte ja suudelda, kuid neitsi vedand teda sügavasse merre. Poiss hakand paluma, ärgu mingi neitsi nii kaugele, ta ei saavat teda kätte. Neitsi vastand: “Kui sa ei saa mind kätte enne päikese tõusu, siis sa upud ära, suudled sa aga mind enne päikese tõusu, siis ma saan su naiseks.” Poiss joonelt

hüband neitsi manu ja haarand selle kinni, kuid säälsamas ta olnud ka valmis, minestund ära. Ja kui ta ärgand taas üles, siis ta olnud imeilusas toas, millist ta polnud näind veel oma elus. Nad teind pulmad selle neitsiga, ja poiss jäändki maarjarahva manu vee alla ega ole saand enam kunagi oma vanemate juurde maa pääle. — L 23.

NOORA TÄIDAB VÕRGUD MEREMUDAGA (S. 26)

Noora tulnud veepinnale paadi man ja kutsund kaluripoissi, tulgu see nende manu elama, — säääl on ilus selge elu, nii et säääl võib näha ka oma palet nende eluhooneis. Kalur pole läind. Siis mereneitsi öelnud: “No jah, siis sinu võrgud jäävad ka tühjaks kõik, muud ei tule neisse sisse kui ainult muda.” Kalurid vedand välja oma võrgud, — olnud nii muda täis, et pole saadud neid peaaegu üleski põhjast. — Sr 54.

NOORA KOLMANDAL KUTSEL POISS HÜPPAB PAADIST MERRE (S. 26)

Piza-külas keegi vanamees läind noore poisiga turski püüdma kiviravadele seitse versta rannast eemal. Olnud väga ilus ilm. Korruga tõusnud merest veepinnale imeilus naine, nii et pool keha olnud vee pääl, rinnad kõik väljas, kolepikad ilusad kollased juuksed ja sini-silmad Naerdes ta vaadand noormehe poole ja kutsund käega, tulgu kaasa, siis läind vee alla tagasi. Natukese aja pärast tulnud teist korda üles samuti naeratelles ja kutsudes Nüüd see noormees tahtnud hüpata merre, kuid vanamees pidand teda kinni. Noora läind taas vee alla ja siis kuulnud vee alt imeilusat lauluhäält. Raasikese aja pärast seesama neitsi tõusnud kolmandat korda veepinnale. Noor poiss pole suutnud taltsutada end enam, tõusnud püsti üles ja hüband joonelt merre. Vanamees näind veel ainult seda, kuis ta haarand käega noora küljest kinni, ja nõnda nad kadund mõlemad ära. Vanamees ehmund nii ära, et pole võind teha muud midagi, kui tõstnud ankru üles ja sõudnud koju. — Kr 69.

LAEV HAKKAS VAJUMA (S. 26)

2 varianti: 1 Sr 51, 2 Sr 55.

- I A Atlandi meres sõitnud üks laev. Olnud suur torm ja palju laevu hukkund. Pärast ilm jäänd vaiksemaks, kuid veelgi lainetus olnud suur küllalt (1).
- B Vahemeres purjetand kord üks Riia laev. Olnud väga ilus ilm, meri olnud tasane kui peegel (2).
- II aa Säääl laevamehed näind kaugel ühe pisikese paadi keset merd kaugel kõigist randest (2).
- ab Laeva pääl nähtud, et üks naine valgeis riideis tulnud paadiga sõudes (1).
- b Arvatud, et mõni laev on vast hukkund ja säääl on merehädalisi (1, 2).
- c Purjetet paadiga lähemale ja nähtud, et see olnud väga ilus valge paat, üks imeilus noor naine istund paadis, laps süles (2).

- III aa Naine palund võtta teda laevale. Vastatud, tulgu siis päälegi (1).
 ab Laev juhitud otse paadi manu ja lastud trepp alla, et naine saaks üles. See naine tulnud nii ruttu laevale, nagu hüpanuks ta korraga, ega ole nähtudki, et ta astunuks mööda treppi (2).
 ba Naine võetud hästi vastu ja paigutatud taha kapteni kajutisse, et ta saaks magada (1).
 bb Naine pole lausund sõnagi, vaid läind kohe oma lapsega kajutisse ja istund sohvale (2).
 c Kõik madrused joosnud kajuti uksele vaatama seda imeilusat naist ja väikest last. Kokk jäänd kõige viimaseks ja tulnud üksinda järele (2).
- IV a Aga laev hakand vajuma — pära olnud juba peaaegu vee tasa (1, 2).
 b Siis kokk hüüdnud: “Kas teie ei näe? Meie laev vajub ära!” Nüüd ka muud karand vaatama, — jah, laeva pära pea juba vees! (2).
 c Arvatud, et laev on saand augu, ja tahetud hakata pumpama, kuid vett pole olnudki sees (1).
- V A a Nüüd tüürimees joosnud laeva parra kajutisse ja karjund: “Kas sa mait saad siit laevalt maha, sa tahad uputada meid kõiki !” (1).
 b Kohe naine kadund ära, ja laev tõusnud taas üles (1).
- B a SääI kapten haarand pihelgavitsa, mis olnud tal kajutis, ja hakand peksma sellega naist (2).
 b Naine kohe pingilt püsti ja hüpanud päraosast merre, üteldes, oluiks tal veel üks viis minutit aega, siis laev olnud põhjas (2).
- VI A See olnud selline merevaim, tahtnud uputada neid kõige laevaga, et saada hingi (1).
 B See olnud see merenoora. Laps olnud tal selleks, et tuntaks talle enam kaasa: kõik armastavad ja vaatavad last, kuni ta teeb oma teo (2).

UNDĪN (S. 24)

Rikka peremehe poeg kosind imeilusa vaeslapse Undĭn, kes olnud veerahva man üks neist nooralastest (vt. § 64) ja saand palju kaasavara tingimusega, et ta ei nutaks, vaid oleks alati rõõmus. Veerahvas töötand hukata peigmehe, kui Undĭn peaks nutma. Inimesed aga hakand pahandama: mis see mõne naine, kes alati tantsib ja laulab. Ka olnud sääI üks maine neid Bärtald, kes tahtnud Undĭn meest kangesti omale ja meelitandki lõpuks mehe ära, nii et Undĭn hakand nutma. Samal ajal U. lell (“isaveli”) Vezavuot vee all öelnud muile koduseile, ta süda valutavat täna väga, vist Undĭn’el on halvasti, vaja minna öösel vaatama. Muud soovitand minna kohe päeval. Vezavuot läindki kohe keskpäeval, kuulnud U. nuttu ja küsind põhjusi, — mees narrivat ja õrritavat noorikut väga. Mees ise magand parajasti lõunaund. Vezavuot tahtnud hukata kohe mehe, kuid U. palund veel armu. Vezavuot ähvardand siis mehele viia U. ära veteriiki ja nõudnud kaasavara tagasi. Mees palund andeks ja töötand elada hästi. Kuid Bärtald käind edasi mehe manu. SääI talus olnud tiik; mees lasknud ajada selle täis, et Vezavuot ei saaks tulla. Vezavuot võtnud ühel ööl muid kaasa ja läind Undĭn’ele järele, kuid tiik olnud kinni. Samal ööl mees pannud naise koledasti nutma.

Bärtald olnud sääl teise naisena. Undin magand üksinda ahjupingil, mees magand teisega. Äkki suured külmad käed haarand mehel kaela ümbert kinni... Ometi Undin olnud segatud nagu maaverega, kahjatsend seda meest ja palund uuesti talle elu ja halastust, kuni Vezavuot lõpuks soostundki. Kuid paar päeva hiljem mees lasknud ajada kinni ka kaevu, kust Vezavuot tulnud viimasel korral, ja olnud taas Bärtald'iga. Siis tulnud veerahvas lõpulikult, hukand mehe ja viind Undin'e ära eneste sekka. — Pr 160.

Undin(a) on suurepäraseks näiteks, kuis täiesti literaarset algupära lood kodunevad ja lokaliseeruvad mõnikord laies rahvahulkes lühikese aja jooksul niivõrd, et tunduvad otsekui põlvede pärandet suusõnalise massiloomingu produktina ja et isegi raske on leida nende tõelist algupära tundmatuseni moonutat jutuheide alt (vrld. samalaadilist lugu Kr 287 — vt. § 61). Tegelikult aga see muistend on ainult sada aastat vana: 1811 ilmub vabahärra Friedrich Heinrich Karl de la Motte-Fouqué (1777—1843) kuulus “Feenmärchen Undine” (Selle teksti põhjal G. A. Lotrtzing kirjutab oma samanimelise ooperi.), mille lätikeelne tõlge (Üdens-jumprava Undina. Stāsts, ko Latviešu valodā pārtulkojis P. Prūss) ilmub Riias 1880 (Äratõmme ajakirjast Latviešu tautas Biedris, Pielikums Nr. 32—39, 1880. a.) ja levineb väga populaarseks raamatuks kogu Lätimaal. Ka liivi rannikul seda raamatut on loetud omal ajal “narmaiks katki” igalpool külades, nii et mälestus Undinest on sääl praegugi veel üsna elav. Loos esineva Undine lella nimi Vezavuot ~ Veizavuot on võetud muutmatult lätikeelsest tekstist (Vēsavots), kuna see sääl on omakorda sõnasõnaline tõlge saksa Kühlbrunn'ist. Lätikeelse Vezavuot-nime asemel öeldakse mõnikord ka liivi tuttava vee-eluka nime Sūr-al' (Kr), kellest alamal eraldi (vt. § 72).

Millised motiivid domineerivad siis kokkuvõttes liivi mereneitsite ainestikus, kõnelemata puhtkirjanduslikust Undinest? — Nende pesemine või hõljumine, suplemine või tantsimine, mis ennustab tormi, uppumist või üldse õnnetust; nende sinilehmade karjatamine (S. 32, US. 64); nende kummaline ilu, eriti tähelepanevad pikad kollased juuksed; nende argtus üheltpoolt ja suure kiiruga põgenemine liginevate inimeste eest; teiselt poolt aga nende meeste uputumisele meelitamine, sageli nimelt just võluva laulu abil, — lühidalt, kõik stereotüüpseid mereneitsite motiive, nagu need esinevad igalpool Baltimere mail ja millede germaani algupära on kinnitet juba mitu ja mitu korda (Kirjandust: Grimm, DM¹ 275 jj.; Mogk, GM² 66—67; Wuttke, D VA³ 48—51; Schroeder, Germanische Elben u. Götter beim Estenvolke 4—7; Holmberg, Die Wassergottheiten (vt. eriti soome ja eesti päätükke); Krohn, SRU 76, 79. Parima ülevaate eesti veeneitseist pakub Eiseni Näkiraamat.). Võiks isegi imestada, et liivlaste kui mererahva man pole kristalliseerund ühtki kindlailmelisemat jutustust kas või näit. noormeestegi uputamisest, mereneitsite laulust jne. Kõik eelpool esitet lood pääle sinilehmade karjatamise (vt. § 66) kannavad kaunis juhuslikku laadi ja on niiütelda ühe kõrvaga kuuldud, need ei juurdu küllalt tugevasti lokaalsest põlvest põlve pärandet suusõnalisest traditsioonist, vaid need tunduvad alles liivlaste eneste poolt ümber-töötamata tooresmaterjalina, veel mugandamata kohalikkesse oludesse. Ainult üks mereneitsite motiiv on aklimatiseerund ja lokaliseerund Liivis niivõrd, et on omapärastund otse mingisuguseks liivi algupärandiks, eriliseks liivi jututüübiks, ja see on kaluri kannel-

damine mereema tütre pulmas vee all (S. 25 — vt. § 65), aga tjah — mereneitsi ise ei mängi ju selles loos mingit päärolli, vaid esineb ainult kahvatu kõrvalkujuna. — Kõike kokku võttes peab konstateerima siis lõplikult, et germaani maailmast importeeritud mereneitsid liivi meremütoloogias pole suutnud kuigi palju koduneda. Olgu nimetat paralleeliks, et umbes samasugune seisukord valitseb ka läti mütoloogias, kus vee- ja mereneitsid võrdlemisi vähemalt eesti jo soome vastava materjali rohkusele on jäänd kaunis tahaplaanile. Liivi-läti veehaldjate tsentraalseks kujuks jääb ikkagi mereema, nagu üldse emad liivi-läti haldjate maailmas on domineerival seisukohal.

64. Asjaolu nii olles, ei oleks ju õieti tungivat põhjustki eraldada Liivis mereneitseid muistveehaldjaist omaette rühmaks. Kui seda on tehtud käesolevas analüüsis ometigi, siis pääasjalikult küll ainult üheainsa mereneitsi nimetuse n o ora pärast, milline nimi on põhjustand esimese artikli liivi mütoloogiliste olevuste teaduslikuks uurimiseks ja nende algupära kindlaksmääramiseks. Nimelt L. Kettunen 1922. a. (Eesti keel I 3—7: Liivlaste mereneitsid noorad) ühendab liivi noora häälkuliselt eesti, soome, vepsa ja lapi narva-tüvega ning oletab, et “liivlaste noora < narva sõnas vana, vähemalt eesti-liivi ühine veehaldjas varjul on, mis vahest otse sama ei ole kui tuttav ‘Väina tütar’ kuid igatahes tema lähedam sugulane” (ibid. 7). Kettunen peab küll isegi kohe tähendama, et “soomesugu rahvaste mütoloogias ühtegi narva nimelist vee- ega ka muud olevust ei ole leitud” (ibid. 4), ja ta lepib siis ainult paralleelega “Setukeste laulest”, kus Kalmu-neiu teisendeis esinevad rinno mere, väina, narva ja koiva nimetused, näit.

48 Mere oli üks tütar mehele lännü,
Narva tütar naiste rõivil,
Väinal oli üks tütar väikene,
51 Kuiva üks oli tütar är koolnu?

Hurt, SL I 58; vrđl. muid teisendeid.

Samade nimede kõrvutamine esineb teiseks ka tuttavas sõjalaulus, kus õde õpetab venda:

Ära tule mere kaudu,
Meri on täisi meeste päida,
Ära tule Narva kaudu,
Narva (Murdeti nimetavas ka naru, vrđl. karv — karu,
kõrv — kõru jne.) on täisi naiste päida,
Ära tule Koiva kaudu,
Koiva on täisi koolupäida,
Tule sa kohe koduje — — —

Eisen, Pesti rahvalaulud 85, vrđl. näit. ka Hurt, VK I 294, 29—30.

Eesti ärkamisaja romantikas on tõepoolest loodudki laialt tuttavad pseudomütoloogilised Linda ja Salme kujud, ka Väina-tütar ja isegi Narva-neid on leidnud teatavat viljelust

(Vrdl. kas või Koidula, Kogutud Luuletused (1925), 171—173: Narva neitsi.). Kuid liiaks raske ja alusetu on oletada nende lihtsate rahvalaulunimedele varjus kes teab milliseid paganusaja eesti haldjaid või muid mütoloogilisi olevusi (Vrdl. Eisen, EM I 228—283. Vrdl. Setälä, Väinämöinen und Joukahainen (SUST XXXV), mida refereerib Eisen, E. Kirjandus IX (1914) 84—89: Väinalised.). Mis puutub eraldi narv-sõnasse, siis peab küll möönma, et selle algupära ja tähenduslik areng pole veel kaugeltki selgund (Vastavat kirjandust: G. Sabler (Sitzungsber. der GEG 1910, lhk. 165—166), L. Kettunen (E. Kirjandus 1920, lhk. 195—197), T. I. Itkonen (Virittäjä 1920, 11), A. Westrén-Doll (Sitzungsberichte der GEG 1923, 44), K. Būga (Aisčiu praeitis vietu vardu šviesoje 18, vrdl. ka lhk. 16).), kuid olgu nüüd narvaga lugu kuis tahte, — asi ep ongi just selles, et liivi noora pole ometigi ühendetav narva-tüvega, vaid näib põlvenevat hoopis teisalt. Kettunen on transskribeerind sõnakuju noora üheltainsalt keeleobjektilt, kusjuures ta pole saand sõna laiemalt kontrollleerida (EKI I 4, alamärkus). Nende ridade kujutaja on kogund hiljem üksikasjalikumaid andmeid noora kohta kogu liivi rannikult ja peab konstateerima tulemusena järgmisi tõsiasju.

Kõigepäält pole sel sõnal keeleliselt mingit täpset ega kindlaks fikseerund kuju. Kettuse antud noora: narrō deklimeerimistüüp esineb ainult mõne isiku teadvuses (Sr, Ir, Kr) (Küll esineb kogu liivis nōra: narrō lollaka tähenduses, kuid see pole muud midagi kui laen saksast, nagu eestigi narr ja läti nars (~ ners, neris, narvs — vt. Lautenbach, Í÷ãðèè II 176, Nr. 98), vrdl. ka. verbe narrida = narrō (Kr), narritada = nōratō (Kr), sõimusõnana esineb veel narripulk = nōra-pulka (Ii, Ir, Kr).), harilikumalt esinevad kujud nār: plur. nār òd (L, Ii, Sr, Kr, Pr, Kl), nār: nārōd (Ii), nōr: nōrōd (Sr, Ir, Pr, V 115); nār : nārōd (Sr, Kr, Pr), nōr: nōrōd (Sr), nuor: nuorōd (Ii, Kr 126), — nār, nōr, nuor-kujud ei ole ent häälikuliselt ühendetavad narva tüvega, liiati kui esineb muljeeritud r. Ja kuigi nominatiiv on narvale vastavalt nāra (L, Pz, Sr) — nōra (Uu, Sr 54, Ir 24, Kr 68, 69, 282, V 183, Kl 23), siis ei esine partitiivis ometi mitte eeldetavat narrō, vaid nōrō (Sr, Ir, V) või *-nen suffiksi mõjul nōrastō (Sr, Ir, Kr), nōrōst (Pr, V). Aga veelgi enam: kogu see sõna on täiesti võõras ja tundmata paljudele just vanima põlve liivlasile, kes lapsepõlves läti keelt sageli pole üldse mõistnud, vaid ainult liivi (negatiivseid teateid sõnast: L, Pz, Ii, Sr, Kr, Pr, Sn, Kl). Ja kui ka sõna on praegu muile tuttav, siis tuntakse teda ometi teadlikult ainult läti sõnana ja defineeritakse üldiselt selgesti: nār olevat läti, mitte “ranna” s.t. liivi keele sõna (L, Ii, Uu, Sr, Kr, Pr, Kl), liivi keeli öeldavat sellevastu maarjaneitsi (L, Ii), mereneitsi (L, Sr, Kr) või mereema tütar (Sr, Pr); tehakse isegi vähe veidrat vahet: narōd olevat läti keeli, kuna liivi keeli pidavat olema nuorōd (Kr 126). Tahestahtmata jääb siis sõnast selline mulje, et nār ~ nōra eksisteerib paari noorema põlve liivlaste keelises teadvuses alles värske laenuuna lätist, mis pole kodunend ega muganend veel nähtavasti küllalt liivipäraseks (säälsamas kus kogu liivi tänapäevane kõnekeel on imbund läbi läti laensõnust!). Et noora ei saa olla mingi põline vana ja järjest ununevam mõiste, selgub kaudselt ka sõna sisulisest küljest. Konstateerisime juba eelpool, et germaanist põlvenevad mereneitsid üldse pole oma-pärastund Liivis kuigi paljut. Vaevalt saab siis olla juttu ka mingist põlisest oma mereneitsi nimest, liiati kui selle nime taga ei seisa ühtki põlist ega isegi mitte uuemat kindlailmelisemat sisu või motiivi, mille najal see sõna võinuks püsida, — spetsiaalselt noora nimega ei kõitu aga

liivlaste teadvuses ühtki erilist jututüüpi, nagu see on oluline näit. külmlingja või võlu nimede säilimisel. Mereneitseid käsitlevaks muistendeis noora nimi esineb üsna juhuslikult üldisema “mereema tütre” või “mereneitsi” kõrval, isegi “maarjaneitsi” Lääneliivis on noorast kaugelt kindlapiirdelisem. Niisama juhuslikud on noorast moodustet liitsõnad: merenoora = mjer-nōra (L 139, Sr 55, Kr 68, V 183), noor-poiss = nār-pois (*Li 68), noor-ema = nōr-jema ehk “mere Griet” (*V 183), noor-isa = nōr-iza (*Sr 132); täitsa küsitavad on noor’ sõjavägi = nōr sodavä’g (*Sr 132), noor’ targad = nōr kovald (*Sr 132 — vt. § 61); ka Undine oluvat üks neist “nār-lastest” (*Pr). Sisuliselt on iseloomustav teiselt poolt ühtlasi asjaolu, et liivi noorale pole mingit vastet Saaremaal, olgugi, et muidu Liivis ja Saares valitseb silmapaistev ühtlus terminoloogias, kuivõrd liivi terminid pole laenatud lätist. — Võib-olla ükski esitet argumentest omaette üksinda ei mõju veel küllalt veenvalt, kuid kõik nad üheskoos juhivad meid siiski loomulikumale ja tõenäolisemale järeldusele, et liivi noor(a) ei paku sisuliselt usaldetavat alust (olgugi liivi omapärasuse huvides nii väga veetlevale) oletusele vanast “eesti-liivi ühisest veehaldjast”, niisama nagu see sõna ka häälikuliselt, nagu eelpool selgiteti, pole hästi ühendetav narva tüvega, vaid siin on ikkagi lõppude lõpuks tegu lihtsalt läti laenuga, mis on lisaks veel võrdlemisi hiline ja kodunemata.

Kettunen kinnitab küll, et “millestki otsekohesest germani (ega läti) laenust ei või siin juttugi olla, sest sellenimelist olevust ei ole germaanlaste hästi tuntud mütoloogias mitte leitud” (EKI I 5), ja et “läti keelde tõlgitud vaste naars ei näi üle kohalike piiride ulatavat, ja sõna on ses tähenduses ilmsesti liivist laenatud” (ibid. 4) (Vrdl. ka Kettunen, Untersuchung über die livische Sprache I, lhk, 88: nōra ‘na jade, schwanen jungfrau’, wahrscheinlich < narva (wozu nōrak < *narvako ‘flusssprahm’) > lt nārs. Võib-olla osutub ka jõelotja tõlgitsev nōrak läti laensõnaks < lt nārags ‘Fischerstange mit stumpfem Eisen am Ende; Senkstein in Netzen’ (Lange, Ulm), sest semasioloogiliselt ei oleks ju imeks panna, et üldmõiste ja sellele kuuluva ühe pisema eseme nimetused lähevad segi.). Viimane väide on ometi kahjuks ekslik. — Praeguses läti kirjakeeles nāra on üldtuttav sõna veeneitsi tähenduses, mis — tõsi küll — pole atesteeritud veel üheski sõnaraamatus enne Mühlenbach-Endzelini oma, mis ei esine isegi läti dainades mitte, vaid läti rahvaluules ainult mõnes proosajutustuses (Näit. LP VII 642/3, 15 (1—2), kus esitatakse ka leedu veeneitsi nimesid; vrdl. ajakirja Pürs I 99, kus tõlgitsetakse rooma allikahaldjaid nāra-nimega, jne.; Šmits, LPT I 387 (207), kus konstateeritakse nāra ebarahvapärasust, samuti Šm, LM 82; ka Kārkluvaks oma artiklis liivlasist tarvitab nāra-sõna (SDP VII 43).). Kuid sellest hoolimata nāra ei põlvne liivi keelest, vaid on lätis võrdlemisi hiline ja poolkunstlik moodustis; see on üks neid tüübilisi pseudomütoloogilisi nimesid, milliseid on tekkind nii palju rahvusliku ärkamisaja romantikute ilutsevas fantaasias nagu Eestis nii ka Lätis, ilma et nāra-nimetusel võidaks jälgida mingit põlvest põlve pärandet traditsiooni õigustust (Etümoloogiliselt nāra on ühendetav verbiga nirt, veine iūdžyōū (prof. Endzelini ja Šmiti suusõnalisi andmeid). Ideoloogiliselt nāra-terimini tekkimiseks on andnud tõuke arvatavasti Lätis väga populaarne ja paljudes teiseis esinev rahvalaul (LD 13234), kus vend kosib õe ja see moondub niralinnuks; nira (NB leedu naras!) ‘Die Taucherente, die schwarze Seefschwalbe’ (Ulm).). Liivi seisukohalt tähtis on siinjuures asjaolu, et läti nāra pole tuletet mitte Kuramaal liivi keeleala

naabruses, vaid just vastupidi — Liivimaal, kust põlvneb teatavasti suurem osa läti ärkamisaja tegelasi. Esimest korda nara esineb Lätis trükipaberil 1850. aastais läti pseudoolümpi looja J. Allunan'i ajaleheartikleis, kus ta käsitleb (osalt G. Merkeli andmeil) läti muinasusundit tolele ajale vastavas illusiooniderikkas meeleolus ja ülevas stiilis (Juŗa Allunana Raksti II (Univerzala Biblioteka Nr. 181/83) 319—322: Veco latvieŗu ticiba par ūdeŗu gariem (= Vanade lätlaste usund veevaimest).). Samuti tüübiliselt tolele ajale kirjutab poeet Auseklis (Krogzemju Mikus) 1872 pika luuletuse “Muistsed jumalad kevadel”, kus igas vārsis loeteleb läti pseudo jumalaid ja nende hulgas mainib siis 11. salmis ka nāra'sid (Ausekļa Raksti, 10: Senŗu dievi pavasari. Sāālsamas lhk. 127 tõlgitsetakse “mütoloogiliste seletuste” hulgas (mis esimest korda ilmund ajakirjas Mājas Viesis 1856 ja 1858 a.) nāra'sid kui “veejumalatarisid”). Iseāranis populaarseks teeb aga nāra nime Kaŗoku Davis oma Puŗkini poemi “Русалка” tõlkega, mis kannab pāālkirja “Nāra” (1876); sellele seltsib Fr. Mālbergis algupārase poemiga “Sēris un Nāra” (1886), — siitpāāle nāra vallutab läti kirjakeele, tungib kooliraamatuisse ja levineb nende kaudu rahvahulkesegi, muuseas ka liivi rannikule, kus varem koolis kāind vōi koolis ūldse mitte kāind pōlv seda sōna ei tunne, nagu rōhutet juba eelpool. Nōndaviisi nāra-sōna ajalugu liivis osutub ūsna lūhikeseks ja lihtsaks ning sunnib meid lõplikult loobuma muistse narva-neitsi meelitavast hūpoteesist praeguses Liivis (Oletada vōiks vast veel muistset narva-sōna laenamist läti keelde nāra kujul, mis oleks nūūd hiljem lātist liivi keelde tagasi laenatud, kuid sisuliselt pole sellekski küllalt usaldetavat alust, sest läti nāra ise on noor moodustis 19. sajandil.).